

Poština plačana v gotovini.

Cena 2-50 Din.

OPERA

GLEDALIŠKI LIST
NARODNEGA GLEDALIŠČA V LJUBLJANI 1934/35

Dorica pleše

Premijera 30. januarja 1935

IZHAJA ZA VSAKO PREMIJERO

UREDNIK: M. BRAVNIČAR

GLEDALIŠKI LIST

NARODNEGA GLEDALIŠČA V LJUBLJANI

Izhaja za vsako premijero

Premijera 31. januarja 1935

Krsto Odak — Gjuro Vilović:

„Dorica pleše“

Vsa sodobna hrvaška operna tvorba se razvija iz glasbenega bogastva narodne pesmi in plesov po vzoru ruskih in čeških skladateljev. Mlajša hrvaška generacija ima vprte oči na vzhod, odkoder je prišla v vsem zmagoslavju nacionalna glasba. Že danes lahko govorimo o tipični jugoslovanski glasbi, ki so ji gradili trdne in zdrave temelje večina sodobnih hrvaških skladateljev. V kratkem času so ustvarili mnogo raznovrstnih del, ki vsebujejo dušo svojega naroda in le posredno izraz lastne osebnosti. Zapadnjaški glasbeno revolucionarni pokret ni pregnal hrvaške skladatelje iz trdnega tira narodne glasbe, zato je uspeh njihove stanovitnosti in vkoreninjenosti večji in trajnejši kakor pri nas.

Na ljubljanski oder prihaja kmalu po svoji krstni predstavi v Zagrebu Odakova »Dorica pleše«. To delo je svojevrstno po zamisli in nima primere v operni literaturi. »Pravi avtor glasbe, kakor tudi teksta je medmurski kolektiv.« Tekst in glasba sta citat narodnih umetnin, ki sta jih skladatelj in libretist Vilović povezala v scensko obliko z velikim poznavanjem snovi, z iskrenim zanosom, okusom in tehničnim znanjem. Avtorja imenujeta to delo »narodna opera«, čeprav nima »Dorica pleše« z obliko in načinom običajne operne gradnje skoraj ničesar skupnega. Glasbeno scenično delo »Dorica« je vrsta slik iz življenja Medmorcev brez dramatičnih zapletljajev — priprosta, lepa in mirna kakor je pač njih pesem.

Oba avtorja sta podala medmursko folkloro v neizpremenjeni obliki in jo porabila za svoje scenične svrhe. Zunanjega in plastičnega dejanja ni v tem odrskem delu skoraj nič. »Dorica pleše« je nekakšen koncert krasnih medmurskih narodnih pesmi v kostumih in na odru — živa slika medmurske pojoče vasi. Ideja je izvirna, čeprav se v bistvu protivi teatru. Dramska akcija se ne razvija na sceni, temveč v besedah. Avtorja nista iskala dramatične snovi, temveč hotela sta podati idilo medmurske vasi, kakršna je sleherni dan in kakršno bi videl slehernik, če bi jo obiskal. V delo sta natrpala bogastvo narodnega blaga, ki osvoji poslušalce kjerkoli zadoni ta lepa melanholična pesem. Skladatelj Odak je bil pri tem delu posrednik, njegova težka naloga je bila v zbiranju narod-

nih pesmi in smiselni priredbi za sceno, pevce in orkester. Oba avtorja sta se zavedno odpovedala lastni invenciji in prepustila vso besedo narodu. Na ta način sta postavila novo delo, ki bo v jugoslovanski operni tvorbi ostala vedno na vidnem mestu.

*

Krsto Odak je bil rojen 20. marca 1888. v Siveriću v Dalmaciji. Kompozicijo je študiral pri dr. P. Hartmannu v Monakovem in Vit. Novaku v Pragi, kjer je dobil za svojo Vijolinsko sonato op. 1. nagrado praškega konservatorija. Od l. 1922. je Odak v Zagrebu profesor skladbe na kr. glasbeni akademiji.

Dela: Vijolinska sonata op. 1.; 2 godalna kvarteta (op. 6. in op. 7.); 3 psalmi za bariton in klavir; Rapsodija za vijolino in orkester op. 10.; Madrigal za petglasen mešani zbor op. 11.; Staroslovanska maša za orkester in mešani zbor op. 17.; pesmi, zbori, cerkvene skladbe in opera »Dorica pleše«.

Skladatelj Krsto Odak o operi „Dorica pleše“

Poročevalec »Novosti« je imel s skladateljem Odakom pred prvo uprizoritvijo opere »Dorica pleše« zanimiv razgovor, ki ga na tem mestu priobčujemo v izvlečku:

Kako je prišlo do te opere?

Moj libretist književnik Gjuro Vilović, o katerem vemo, da je literarno odkril Medmurje in ga prvi umetniško doživel v svojih bogatih medmurskih doživljajih, je že davno našel idejo za to opero. V naših prvih razgovorih o libretu mi je zatrjeval, da je medmurska ljudska pesem igrala odločilno vlogo v velikem misteriju, po katerem je medmurska vas ohranila od 103.000 prebivalcev 102.000 Hrvatov. Če pomislimo, da so bili v ljudskih šolah nastavljeni polnih 114 let sami madžarski učitelji z izjemo veroučiteljev in še ti niso poučevali v materinem jeziku, če se spomnimo, da je madžarski režim v svrhu čim uspešnejše madžarizacije razdelil medmurske vasi v mnogo malih občin in jih natrpal izključno z madžarskim uradništvom; ustanovil in zgradil je mnogo osnovnih šol ter odprl pošte, v katerih pa ni mogel Medmurec kupiti v svojem jeziku niti znamke, tedaj pomeni ta številčni rezultat pravi misterij. Od 103.000 prebivalcev 102.000 Hrvatov!

Ta misterij se je še nadaljeval. Ko so pregnani Madžari po novemberski medmurski revoluciji leta 1918. spet prihrumeli v Čakovec in razposlali po medmurski ravnini kazenske ekspedicije, da eksemplarično in drastično kaznujejo medmursko vas, ker so 4. novembra v pičlih treh popoldanskih urah uničili vse spomenike in madžarske sledove, tedaj so postrelili in obesili po Medmurju okrog osemdeset kmetov in kmetic. V zapiskih teh mrtvih mučenikov je nad 30 odstotkov čistih madžarskih imen, kakor so Oršoš, Palfi, Sabol, Marodi i. dr. Ta madžarska imena jasno pričajo o asimilacijski sili Medmurja.

Madžarski veleposestniki v Medmurju so se vneto brigali, da dovedejo v Krajino čim več novih Madžarov (samo grof Festetič je imel na svojih posestvih do tristo nastavljenčev, ki so bili vedno Madžari), Medmurje pa se je spet brigalo, da jih je požrlo in asimiliralo.

Ko so naše oblasti zapovedale, da se morajo iz Medmurja izseliti vsi madžarski državljani, so napolnili komaj pet železniških vozov v skupnem številu 570 duš. Kolikor mi je znano so Madžari

Krsto Odak

v Medmurju pomadžarili edino škofa Zadravca, ki je nudil zavetje zadnjemu Habsburžanu Karlu.

S čim pa je doseglo naše močno, lepo in ponižno Medmurje vse te rezultate in uspehe?

Na to vprašanje bo v celoti in izčrpno odgovoril moj libretist v svojem romanu »Tri ure«, katerega je pravkar dovršil. On in jaz sva hotela podati z opero »Dorica pleše« samo majhen del razlage. Ko bodo sedaj naši ljudje slišali in videli v operi melodijo in življenje Medmurja, ko bodo občutili, kako je ta pesem vzeta globoko

iz duše in zemlje, kako ona dviga človeka in pokolenja, kako je ta pesem njihov izraz in konverzacija, tedaj jim bo vsaj nekoliko razumljiv ta silni misterij zmage in odpornosti. Najin namen je bil da v operi prikažemo realno sliko pojočega Medmurja in skrbno čuvamo vse njene bistvene in sestavne linije. Obdržala sva izvirno medmursko melodijo in tudi tekste teh melodij. Našla sva resnični dogodek, ki se je vršil v Medmurju. To je Dorica in Ivek ter njihov mali nedolžni roman. Vse, kar je v tej operi, vse je medmursko.

Koliko časa ste delali na tej operi?

Medmurski melos poznam že od leta 1916., od prve zbirke Žgančevih narodnih pesmi, vsako naslednjo zbirko pa sem nestrpnost čakal do njene objave. Ko sem začel delati z Vilovičem in ko me je upeljal v Medmurje, sem bil skoro več tam nego v Zagrebu. Tam sem našel še mnogo pesmi, katerih ni izsledil niti veliki in zaslužni nabiratelj dr. Vinko Žganec. Nazadnje sem iskal in tudi našel medmursko plesno glasbo. Iskal in zbiral sem s ciljem in potrebo, da dopolnim praznine, ki so mi še ostale v zasnovani glasbeni zgradbi te opere. Delo je trajalo nad tri leta.

Ali se vam ne zdi, da bo v tekstu kajkavščina motila?

Če bi to opero in te pesmi dali v druge besede in ne v njene rojstne, bi zagrešili oskrumbo. To ni iskano, to je diktat stvarnosti, da izpregovori Medmurje v oni svoji besedi, s katero se je borilo in vzdrževalo vseh stoinštirinajst let. Ta beseda je jasna, sladka, muzikalna. Ta je kajkavščina, izčiščena, gibljiva, to je govor globoko civilizirane vasi.

Gjuro Vilović o rojstvu opere „Dorica pleše“

Libretist »Dorice«, Gjuro Vilović, je prišel prvič v Medmurje o Veliki noči 1917. Prav v tistem času je zbiral po Medmurju narodne pesmi za svojo drugo zbirko, Vilovičev prijatelj in rojak Vinko Žganec. To je bil vzrok, da se je okrog Vilovića več pelo kakor običajno. »Vse, kar sem slišal«, pravi Vilović, »je bila melodija, vse, česar sem se dotaknil, je bila melodija in ta melodija je trajala ves čas mojega bivanja v Medmurju.« V začetku junija 1918. je prišel Vilović zopet v Medmurje. »Občutil sem,« pravi dalje, »da je melodija hrepenjenja postala še večja, da je zrastle ter postala močnejša. V tej melodiji sem ostal do novembra, do medmurske revolucije in povratka moških.

Z dneva v dan, od jutra do večera sem živel v spontani, naravni, logični in globoki muziki. Mesece je živela v meni ta naravna opera, dokler se ni izoblikovala v oder, orkester, zборе in soliste.

Posebnost opere, ki je bila stvarnost, a ne konstrukcija! Menim, da mi ni potrebno še posebej poudariti, da se mi je rodila ideja o medmurski operi spontano. Ideja je prišla, kakor dež z neba, vgnezdila se je v meni in me vznemirila. Nemir, ki bi ponehal šele z ustvaritvijo medmurske opere. Mučil me je z isto intenziteto v

času, ko sem prosil dr. Žganca, da prenese na oder to naravno, v življenju odigrano opero, kakor 13 let pozneje, ko sem se o tem razgovarjal z Odakom. O operi in glasbi sem zelo malo vedel; kljub vsej seminarški koralni izobrazbi in naporom, da napravijo iz mene dostojnega cerkvenega pevca, sem ostal glasbeni profanus. Zastoj me je Žganec prepričeval, da je treba za takšen posel močnejše glave kakor je on, jaz pa sem ga prosil in priganjal, a zaman in brez uspeha. Žganec je bil pred muziko bolj strahopeten, nego jaz. Odklonil je.

S tem se ni pomiril moj nemir. Iskal sem dalje glasbenika, a čim sem ga videl, sem mu začel govoriti o operi, katero ne bo treba komponirati, temveč samo prenesti.

V Beogradu 1926. leta sem srečal Stolcera-Slavenskega. Do tega časa nisem vedel o njem drugega, kakor to, kar mi je sam povedal: da je prišel v Beograd, kjer se bo glasbeno zaposlil, jaz pa sem ga takoj hotel zaposliti z medmursko opero. Človek me je trudno in zaspano pogledal, rekel pa ni niti besede. Tudi jaz nisem več govoril.

Leta tečejo. Pet let, sedem let. Nobenega glasbenika nisem srečal. V Zagrebu, pri poroki mojega prijatelja, me seznanijo s Krstom Odakom.

— Profesor muzike — dodajo k njegovemu imenu. Ta dodatek je zbudil moj stari, neutešeni nemir. Ta moj nemir me je silil, da sem Odaku začel praviti o neki v življenju odigrani operi. Moje pripovedovanje ga je zainteresiralo. Pristal je, da skupno obnovimo ono odigrano široko opero medmurske krajine.

Delala sva. Dokončala sva. Moj nemir je bil potolažen. Osvo-bodil sem se tega zasledovanja z ravnine.«

Tekst in glasba opere „Dorica pleše“

(Izvlaček iz Ž. Hiršlerjevega poročila.)

»Jaz — Vilović — nisem napisal svojih stihov, temveč sem jih vzel iz tekstov medmurskih narodnih pesmi. Odak ni dal niti ene svoje melodije, lahko bi rekli niti enega svojega daljšega glasbenega pasusa, temveč je pustil, da se je izpela medmurska ljudska duša. Vsled tega je ‚Dorica pleše‘ stoođstotno narodno glasbeno delo.«

Vilović je z mojstrsko roko izbral tiste tekste, ki so mu odgovarjali za svoj libreto in priznati moramo, da to ni bilo lahko delo. Temeljito je moral poznati ljudsko liriko, da je iz majhnih misli, ki segajo v dušo in življenje naroda lahko ustvaril logično, povezano in homogeno celoto. V tem pogledu je Vilović dosegel popoln uspeh. Dejanje »Dorice« ima tekoči razvoj in vsebuje vrsto ljubkih slik iz ljudskega življenja. Veliko vlogo v tem delu ima narod — zbor — ki se kot kolektiv in kot utelešena misel vasi vleče skozi

vs a dejanja. Zbor je v tej operi glavna vloga, on je tolažitelj, kadar koga teži žalost in branitelj, kadar je treba dokazati nekrivdo. Zbor je mestoma tudi inspirator akcije, a v prvi vrsti je pronuncijator ljudskega čuvstva in mišljenja.

Kakor je Vilović uspešno zbral tekste, tako je tudi Odak imel sreče pri izbiri svojih motivov. Samo nepokvarjena umetniška duša ima lahko toliko poguma, da vzame narodne motive tako, kakor jih narod sam poje ter jih zvrsti kakor bisere v celoto.

Če napravimo kratek sprehod skozi Odakovo glasbeno delo v tej operi, naletimo že takoj v začetku na izvrsten motiv v E-duru »Kaj se pripetilo«; Janoš poje iz jarka svojo slavno »Gjupaj da« in že smo v sredini razpoloženja. Temu sledi eden najlepših motivov opere v es-duru: »Došel je oktober, te žalosten den«. Skladatelj ga je okusno in efektno obdelal, najprej v mešanem zboru (za sceno) a capella, nato na sceni z orkestrom. Temu zboru sledi kot izreden kontrast nov zbor »Išel bum na vizitu, domaj stavim ženicu«. Mnogo topline je v ženskem zboru v E-duru: »Zbogom gore, pole«, a prav tako tudi v zboru v A-duru: »Medjimurje malo, kak si lepo ravno«. Nastop Dorice in Jožeka je poln ljubke naivnosti in iskrenosti. Zopet se pojavi prekrasen motiv v c-molu: »Ah tožna je grlica«, ki ga poje Dorica. Izvrsten je tudi Ivekov nastop, ki s svojo pesmijo v B-duru: »Gledi moje lasi«, takoj osvoji. Omembe vreden je motiv zbora v c-molu: »Zestál se je Ivek mlad«, kateremu sledi lepi zaključek prve slike ob zvokih orgel in zbora.

Druga slika ima poleg mnogih zborovskih slik svoj višek v veliki plesni sceni. Pozabiti ne smemo na prekrasen zbor v d-molu: »Celo selo se spomina«, na Ivekovo učinkovito »Vu mleki se hmivam«, na kapriciozni zbor v f-molu: »Niti biškup, niti papa, niti njegova svetla kapa« in končno na Ivekovo veliko arijo »Ja sam Ivek šipušč«. Sledi veliki ples. Glasba tega plesa ne spada med najuspešnejše strani Odakove partiture, v prvi vrsti radi pomanjkanja kulminacije. V tem plesu ne občutimo vspona in vrhunca, on samo teče, podprt z dopadljivimi kretnjami plesalcev. Ali je to vsled pomanjkanja odgovarjajočih plesnih motivov, ali vsled tega, ker je bilo treba šele ustvariti medjimurski ples? Začetek plesa (C-dur, $\frac{2}{4}$) preveč spominja na Glinkovo »Kamarinskaja«, izvornost prinese šele prekinitev z masivnimi akordi v 7.—10 taktu. Mnogo več svežosti ima drugi plesni motiv v g-molu s trotaktovno periodo. V »Allegro assai« sledi reminiscenca motiva »Što če mačak v kovačnic« v (F-duru), posebno razpoloženje pa ima motiv v G-duru z alteriranim prehodom (Allegro assai). Izredno uspeli je motiv v »Allegro ma non troppo«. Zelo učinkovit, z dobro gradacijo je vpleten motiv »Dorica pleše«, ki ga izvaja ves orkester in zbor. Prihod Gjureka in Cile prekine ples, a kmalu za tem sledi uspešen zaključek.

Tretja slika se začne z izredno lepim motivom: »Protuletje lepo nam se je otrplo«, katerega zapoje pozneje Dorica. Velika romarska scena je izdelana v glasbenem in tehničnem oziru zelo zanimivo. Trojni zbor, ki ga na tem mestu rabi skladatelj, pri-

naša na oder pestrost in gibanje. Scena med Cilo in Ivekom, ki sledi temu zboru, vsebuje mnogo značilnih motivov. Po odhodu romarjev zapoje Gjurek v h-molu: »Hodi Cila, hodi, pak mi dobra bodi«. Takoj za to pesmijo prinese orkester motiv »Ljubav se ne trži, a nit kupuje«. Gjurekova arija na koncu te slike je inspirirana od tega motiva. Na nežno epizodo v E-duru in pojenjajočim akordom v H-duru pade zastor.

Četrta slika začne po kratkem orkestrskem uvodu z občuteno tožbo Cile »Se po tihoj noči spi«, kateri sledi kakor odgovor mehka Jagina pesem »Srce me, kaj činiš«. V tem vzklíkne Cila: »Da nej' bilo ljubavi, ne bi bilo žalosti«. Ta vzklík pretrese srce. Na že poznan motiv »Gledi moje lasi«, ki ima sedaj podložen tekst »Dremle mi se dremle«, se oddaleč zasliši ljubavna pesem nekega sentimentalno razpoloženega Medmurca. »Lani sam se zaručila« je spet krasen Cilin motiv v es-molu, na katerega odgovarja Jaga s »Zebrala si dete ftičeka na grani«. Zelo dobro je pripravljen razburljivi nastop Gjureka (b-mol). Po odhodu Jage in Gjureka sledi scena, ki ima največ štimunge v delu, to je Cilina pesem: »Ni me volja več na svetu živeti«. Odak je na tem mestu zares instinktivno zadel razpoloženje in ton. Takoj za tem sledi še ena izvanredno uspela scena, ko Janoš zapoje v f-molu: »Primam vroke pero, tentu i papira«. Poseben uspeh opere »Dorica« je čitanje Jožekovega pisma. Po daljši sceni med Cilo, Jago, Janošem in Gjurekom se hrupno zaključí četrta slika v svetlem C-duru.

Peta slika nas pripelje v gorice in začne z ljubko sceno ženskega, nato moškega in končno mešanega zbora. Zelo posrečen je moški zbor v Des-duru »Lepi bregi ej haj zeleni« in kakor v odmevu odgovor ženskega zbora »zeleni«. Dober je Janošev nastop, kakor tudi Jožekov na konju (orkester). Jožek se prav za prav razpoje široko kakor medmurska ravan šele v tej zadnji sliki (»Mene teško mori«, »Naj se konjič plače«, »Anda budem z Dorom« itd.). Učinkovito je izpeljano Jožekovo izpraševanje, odgovori zbora in Ivekov nastop. Jožekovo pomirjenje z Dorico ima polno naivne in tople moči enako kakor njegov duet z Dorico. Ta slika ima posebno učinkovit zaključek in s tem cela opera. Ves zbor zapoje s polno močjo: »Pij mila pij!« in ta zbor je krona vsega dela.

Nekaj primerov iz Vilovičevega libreta za narodno opero „Dorica pleše“

Vsi (zbor v 1. sliki):

Medjimurje malo, kak si lepo ravno,
Vu lepom si mestu, med dvemi vodami,
Med semi gorami.
Murica, Dravica, globoka vodica:

Da bi ja preplaval Muru i Dravicu
Kaj bi brže videl dragu grličicu.

Pesem v cerkvi (konec prve slike):

Vu nedeljni den prelepi	Pri njem žalost na veselje
Cirkvi božji pridite,	Prečudno obrača se.
Toge vaše i nevole,	Slava Bogu po sve zemlje
Pri Bogu ostavite.	Krštenikom speva se...

Jožek (5. slika):

Mene težko mori,	Vuni mi ostavte,
Če vumrem na gori,	Moju desnu ruku,
Skopajte mi jamo,	Za nju mi privežite
Pri svetim Ivanu,	Moga vranič konja.
Nuter mi položte,	Naj se konjič plače
Moje mrtvo telo,	Da se mila neče.

Ivek (2. slika):

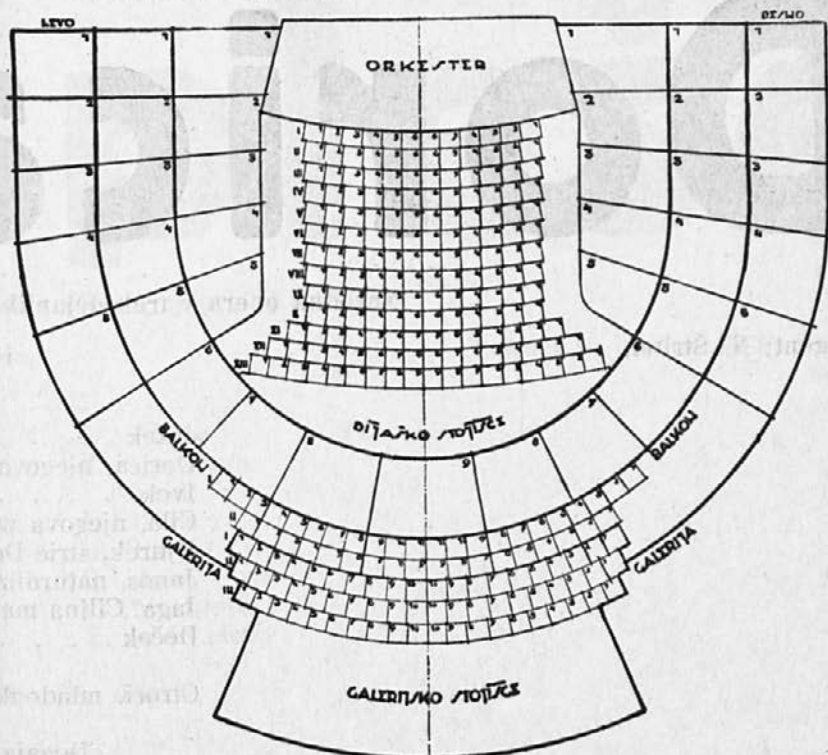
Ja sam Ivek šipuš neznam z koje fare,
Da bu Djurek vesel, ja mu kažem dale:
Vu mladosti moji, da je rosa pala,
Mamica je moja mene vu nji prala.
Dok još nisem hodil, to vam morem reči,
Nosila me mama vu plakti na pleći.
I tako črez leta od sela do sela
Prez hiže i grunta, al bila vesela.
Vu nedelju jutro predi nek je zvonil,
Več je japa šipa pod pazuhu složil.
Igrati me šipa več od mlada vučil
I negde se, bogec, jako z menom mučil.
I to mi črez život stalna je meštija,
Najte pak misliti, kaj je to norija.

Prihodnji operni spored.

Na svečnico, dne 2. februarja t. l., se uvrsti v operni spored Straussova opereta »Netopir«. Glasbeno vodstvo ima ravnatelj M. Polič, režijo pa znameniti nemški režiser in gledališki strokovnjak dr. Karl Hagemann, ki v tem delu prvič gostuje v Jugoslaviji. V glavnih vlogah sodelujejo Gjungjenac-Gavellova (N. Oberwaldova), Š. Poličeva (I. Ribičeva), N. Španova, Š. Ramšakova, J. Gostič, B. Peček, V. Janko, J. Rus.

Lastnik in izdajatelj: Uprava Narodnega gledališča v Ljubljani. Predstavniki: Oton Župančič. Urednik: Matija Bravničar. Za upravo: Karel Mahkota. Tiskarna Makso Hrovatin. Vsi v Ljubljani.

RAZVRSTITEV SEDEŽEV V DRAMI

Kolinska

PRAVA
Kolinska
CIKORIJA

CIKORIJA

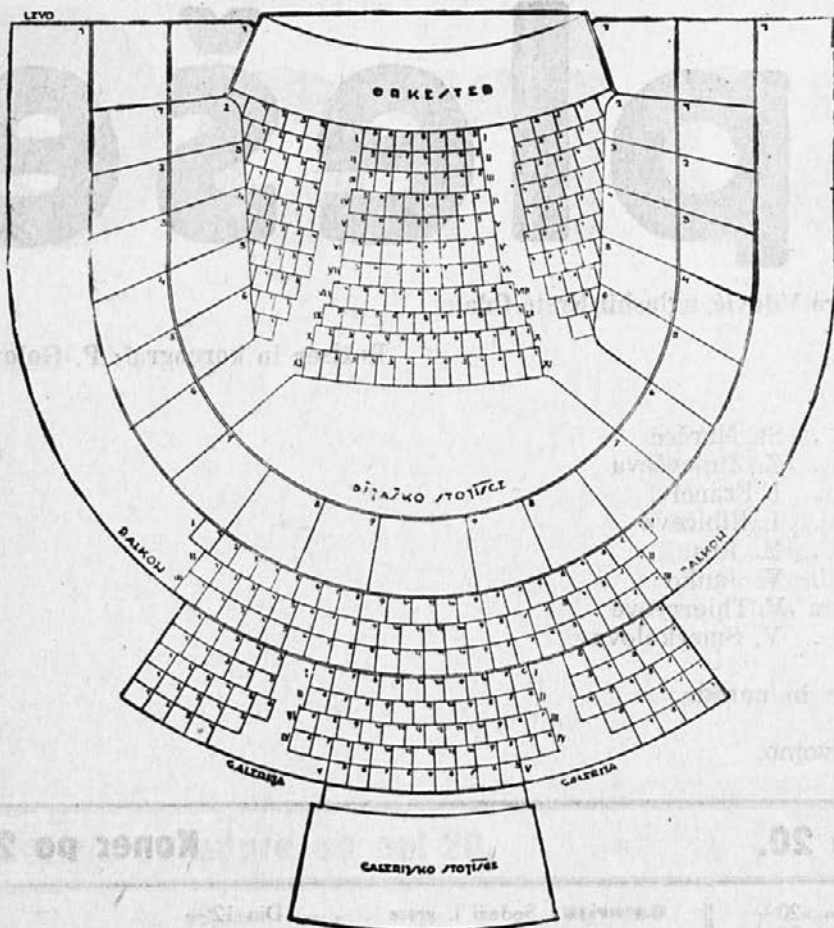
KOLINSKA
CIKORIJA

je naš

pravi

domači
izdelek

RAZVRSTITEV SEDEŽEV V OPERI

Seem same
Pol
člasko

ČE NEHAM DOBRE KAT
DOHTE DRUGO SVIŽE PRAVNO LE
POI TJA **B. MOTCH**
IZOBRAZILNOSTI DR. S.